

Στὸν οὐρανὸ ἕνα πίπισμα
Μὲ τρόμου βιάση ἀνέβη,—
Λὲς γοργὸ στερονοφίλημα
Μιάς ψυχῆς ποὺ μισεῖει...

6.

« Ἦπια τὸ ἀθάνατο νερό,
Ποτές μου δὲν πεθαίνω·
Ὅπου λουλούδι δροσερό,
χώνομαι κι' ἀνασαίνω.

« Ὁ χάρος δὲ θὰ μὲ χαρεῖ,
Τοῦ κάκου τὸ κυνήγι.
Ὅπου πηγαίνει νὰ μὲ βρεῖ
Γὼ μόλις κι' ἔχω φύγει. »

7.

Στὰ ρόδα μόλις ἄνοιξαν,
Γνέψαν τὰ χελιδόνια,

Ποὺ θαρρεῖς καὶ γνωρίζουνταν
Ἐπὶ καιροὺς καὶ χρόνια...

Ἐπὶ τὸν καιρὸ ποὺ φύσηξαν
Τῆ γις τὰ θεῖα τὰ χεῖλη,
Ὅλο καὶ θ' ἀνταμώνουμε
Σὰν παλιοὶ καλοὶ φίλοι.

8.

ὦ, τὰ χρόνια πῶς τρέχουνε!
Τὰ χρονάκια πῶς πᾶνε!
Τὰ λουλούδια ποὺ ἀνθίζουνε
Καὶ σὲ λίγο σκορπᾶνε!

ὦ, τὰ καλά μου τὰ ὄνειρα,
Τὰ λευκὰ περιστέρια,
Ποὺ γοργὰ μὲ χαιδεύουνε
Καὶ πάν' νὰ βροῦν τᾶστέρια!

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΓΚΕΪΓΕΡΣΤΑΜ**ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

2.

Εἴκοστε παντρεμένοι πολλὰ χρόνια, ὅταν μιὰ μέρα μου εἶπε ξαφνικά, ἀπροετοίμαστα καὶ χωρὶς ἐξωτερικῆ ἀφορμῆς, ὅπως ἐρχόντανε πάντα τὰ δυνατότερα αἰσθηματά της :

— Δὲν πρέπει νὰ μὲ κάμης ποτὲ νὰ νοιώσω πῶς κατιτὶ ἀναμεταξὺ μας γέρασε κ' ἐγίνε συνηθισμένο. Τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ τὸ νοιώσω, θὰ πεθάνω.

Πόσες γυναῖκες δὲν εἶπαν τὸ ἴδιο καὶ πόσες δὲ ζήσανε γιὰ νὰ γελοῦν ἐπειτα μὲ τὰ λόγια τους! Ἄκουσα κάποτε μιὰ γυναῖκα νὰ λέη τοῦ ἀνδρός της :

— Δὲν πιστεύεις πῶς ὑπάρχουνε μερικές γυναῖκες ποὺ αἰσθάνονται ἀληθινὰ ἐκεῖνα ποὺ λὲν ὅλες οἱ γυναῖκες ;

Θυμοῦμαι πῶς μοῦ ἦρθε αὐτὸ στὸ νοῦ, ὅταν ἄκουσα τὰ λόγια της γυναικός μου καὶ πῶς μὲ τὸ συναίσθημα της ἀλήθειας τῶν λόγων αὐτῶν, τῆς ἐτριξά τὸ χέρι σὰ μόνη ἀπάντησή. Ἦνοιωσα πῶς αὐτὸ ποὺ εἶπε, τὸ εἶπε σοβαρὰ κ' ἤξερα πῶς ἡ λέξι αἰσθηματικότητα δὲν εἶχε ὁῦ τῆ θέσῃ της. Μὰ εἶδα κιόλας πῶς περίμενε νὰ της πῶ κάτι καὶ γὼ καὶ γι' αὐτὸ της ἀπάντησα :

— Δὲν πιστεύεις πῶς κατιτὶ μπορεῖ νὰ γέραση καὶ νὰ γίνη συνηθισμένο, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴ δύναμη, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἰερότητά του ;

Τέντωσε τὰ μάτια καὶ μὲ κοίταξε, σὰ νὰ ἤθελε νὰ δῇ στὸ βάθος της ψυχῆς μου. Ἐπειτα μὲ πλησίασε

καὶ μὲ φίλησε καὶ παρατήρησα πῶς τὰ μάτια της εἶχαν ὄγρᾶ, ἐκεῖ ποὺ αἰστανόμουνε ὅλο τὸ σῶμα της γυρμένο στὸ δικό μου μὲ μιὰ μοναδική, μεγάλη τρυφερότητα.

— Τότε ἄς γεράσῃ κι ἄς γίνη συνηθισμένο, εἶπε. Τὸ λαχταρῶ νὰ γίνη.

Δὲν εἶπαμε οὔτε λέξι πιά. Εἶδα ὅμως πῶς ὅλη τὴν ἡμέρα εἶτανε γεμάτη ἡσυχία, σιωπηλὴ χαρὰ. Τὸ ἀπόγεμα βγήκε ὄξω στὸν κήπο καὶ τὴν ἄκουσα ποὺ τραγουδοῦσε μόνη κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά μου μὲ λαγερή, δλόδροση φωνή.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα ἦρθε μέσα μ' ἕνα μπουκέτο ἀγριολούλουδα, ὅπου ἡ καλοκαιρινὴ χλωρίδα ἔσμιγε ὅπως σμίγουν οἱ τόνοι σ' ἕνα τραγούδι. Τὰ ἔβαλε ἀμίλητη ἀπάνω στὸ τραπέζι μου καὶ χαμογέλασε σιωπηλά, γιὰ νὰ μὴ μ' ἐνοχλήσῃ στὴν ἐργασία μου. Ἐπειτα κάθισε κ' ἠἴδια παραπέρα κ' ἐπὶ ἔγραφε, σήκωνε κάποτε τὰ μάτια μόνο γιὰ νὰ τῆ δῶ. Ὁ βραδινὸς ἥλιος φώτιζε τὰ μαῦρα της μαλλιά κ' ἐπαιξε στὰ χρώματα τοῦ προσώπου της, ποὺ ἐπαιρνε πάντα νέα ὄψη, ποτὲ δὲν εἶταν ἴδιο.

3

Καὶ δὲ γέρασε ποτὲ κάτι ἀναμεταξὺ μας καὶ δὲν ἐγίνε συνηθισμένο. Γνωρίζω πῶς προσφέρω ἕνα μεγάλο λόγο. Μὰ εἶναι ἀληθινός. Καὶ γι' αὐτὸ μπορῶ νὰ πῶ ἀκόμα :

Ευλογημένη ως είναι ή ζωή κι έτσι έδωσε αυτή. Μά να την ευλογήσω για ότι πήρε, μου είναι αδύνατο.

Έτυχε όμως νάρθη στο σπίτι μας ή λύπη και τώρα το έννοω πώς θα εΐτανε δυνατό να μάς χωρίση, αν δεν μπορούσα να λυπηθώ όπως εκείνη. Μά αυτό δεν έγινε ποτέ.

Δέ θυμодμαι πότε το παρατήρησα, γνωρίζω όμως πώς ή έντύπωση είναι τόσο στενά δεμένη με την ανάμνηση τής γυναίκός μου, ώστε τώρα πιστεύω πώς δεν την είδα ποτέ μόνο με τή λάμψη τής ευτυχίας και τής νιότης. Άρρώσθησε δηλαδή τόσο νωρίς, ώστε μπορώ να πω πώς δεν τή γνώρισα ποτέ δίχως το σπέρμα τής αρρώστειας. Πώς όμως έγινε να λησμονήσω τόσο καιρό, ως τα τελευταία, πώς ή υγεία τής εΐταν κλονισμένη και πώς το σπέρμα τής αρρώστειας έπρεπε να αναπτυχτή, αν δε χανότανε τέλεια; Πώς δε χάθηκε, το γνώριζα καλά. Κι ως τόσο δεν έμαθα ποτέ να βλέπω τή ζωή με άλλο φως, παρά με το συνηθισμένο. Δεν πρόσεξα τά προμηνύματα που ήρθαν; Στάθηκα τυφλός και κουφός στις ύποψίες, που ανάδανε μέσα μου σά φλόγες και φοβερίζανε το χείριο τής ευτυχίας μου, που το θωρούσα στεριά θεμελιωμένο; Δεν το γνωρίζω. Γνωρίζω μόνο πώς όταν παντρεύτηκα είμουνα τόσο νέος, ώστε πίστευα πώς ή αγάπη μπορεί να προφυλάξει από κάθε δυστυχία του κόσμου κι όταν έδλεπα τήν "Είλα ολάστραφτη κ' ευτυχισμένη, όταν γυρίζαμε μαζί στα δάση και στα κύματα, όταν έδλεπα πώς ο ήλιος τή μαύριζε και το κύμα του καλοκαριού έβρεχε το λευκό τής σώμα, λησμονούσα πώς μπορούσε νάρθη ή δυστυχία και γελούσα τον έαυτό μου νομίζοντας φανταστικούς τους φόβους μου. "Ω, τέλος έμαθα τόσο καλά τήν τέχνη να λησμονώ εκείνο που δεν ήθελα να βλέπω, τήν τέχνη να όνειρεύομαι: μόνον υγεία και μακρόχρονη ζωή, ακόμα και τότε που ο θάνατος πλησίασε τήν "Είλα τόσο, ώστε εΐτανε θάμα πώς γλύτωσε. Κ' έφερνε κρυμένα κάτω από το φόρεμά τής τά σημάδια τής έγχειρησις και δεν τής λείψανε ποτέ οι πόνοι, μόνο τους λησμονούσε βιάζοντας τον έαυτό τής, για να δίνη τή χαρά τής ζωής σε κείνους που άγαπούσε, στα παιδιά τής και σε μέ.

Θυμодμαι όμως πόσο νωρίς είδα εκείνο το κάτι, που για να λησμονηθή έγινε όλη ή συζυγική ζωή μας μια πάλι άτέλειωτη.

Τό είδα στο πρόσωπό τής, όταν έμενε μόνη και νόμιζε πώς δεν τήν παρατηρεί κανείς κι όταν το πρωτοείδα νόμισα πώς έτρεχε κάτι μεταξύ μας. Τή ρωτούσα συχνά γι' αυτό και μου είναι δύσκολο να πω αν εΐταν ή αγάπη μου ή ή φιλαυτία μου, που μ' έκανε να νομίζω πώς ή ευτυχία τής δεν έπρεπε να θαλώνεται από άλλο τίποτες παρά από εκείνο που άφορούσε έμέ. "Εδλεπα πώς τή βρασάνιζα φοβερά με έσα τή ρωτούσα. "Ως τόσο τή ρωτούσα και πολλές φορές μπορούσε να μου χαμογελά με μια τέτοιαν έκφραση, σά να έτρεχε ή ψυχή τής μακριά, με μιάν έκφραση, που μου βρασάνιζει ακόμα τή ανάμνηση, γιατί ίσια ίσια αυτή ή έκ-

φραση εΐταν εκείνο, που προσπάθησα να νικήσω τόσα χρόνια κι ως τόσο κυριάρχησε και με νίκησε.

— Δεν πρέπει να με ρωτάς, μου εΐπε μια φορά: Δεν το γνωρίζω και γώ τί είναι. Γνωρίζω μόνο πώς δεν μπορεί να το νοιώση κανείς.

Τί έννοουσε με τοϋτο, άνήκει στο άγνωστο, στο άγνωστο, που όλοι ρωτούνε γι' αυτό, κανείς όμως δεν παίρνει άπόκριση.

Μά πώς μπορούσα να το νοιώσω τότε αυτό; "Η ζωή μου εΐταν ευτυχισμένη, οι μέρες μας φαιδρές, τά παιδιά μας μεγαλώναν και γεμίζανε το σπίτι μας με τή χαρά τους. Και ποτέ άλλη φορά δε στάθηκε ή "Είλα τρυφερότερη μαζί μου, παρά όταν παρατηρούσα τις στιγμές αυτές: τής σιωπηλής λύπης, που θα είχα το δικαίωμα να τήν όνομάσω άδικαιολόγητη, αν δεν υπάρχανε άλλα αίτια έξω από εκείνα, που οι άνθρωποι μπορούνε να τά έκφράζουνε με λόγια.

4

Τήν εποχή αυτή είχανε μεγαλώσει τά παιδιά μας. "Ο Ούλοφ άρχισε να πηγαίνει στο σχολείο και για το Σβάντε πλησίαζε ο καιρός, που θάρχιζε κι αυτός να σπάξει τους σκληρούς καρπούς του δέντρου τής γνώσης.

Τήν εποχή αυτή άρχίζανε να κυριεύουνε για πρώτη φορά τήν "Είλα οι σκοτεινές ώρες και παρατήρησα συχνά πώς είχε κλάψει. Με άπόφευγε με το σιωπηλό τής τρόπο και το έκανε για να μην τή ρωτώ. Δεν μπορώ να λησμονήσω τήν άγωνία, που με κυριέψε τον καιρό αυτό. "Η άγωνία μου έρχότανε τή νύχτα, όταν καθόμουνα μόνος μπρός στο τραπέζι μου. Με άκολουθούσε σαν πύγαινα να ήσυχάσω και κάθιζε στην άκρη του κρεβατιού μέσα στο σκοτός, εκεί που έμενα άγρυπνος κι άκροαζόμουνα τήν άναπνοή τής γυναίκός μου για να βεβαιωθώ πώς κοιμάται.

Μια άιωπή, παράξενη σιωπή βράσιλευ άναμεταξύ μας τον καιρό αυτό. Πηγαίναμε στην κάμαρά μας και καθόμαστε και χωρίς να μιλούμε λέξη και νοιώθαμε τή σιωπή να ύψώνεται ανάμετά μας, σαν ένας τοίχος, που δεν τον έχτισε κανείς, μά και κανείς δεν μπορούσε να τον γκρεμίση. Κι όταν το χείρι του ενός ζήτησε το χείρι του άλλου, το κάναμε μόνο γιατί γνωρίζαμε πώς ο ένας δεν μπορούσε να το ύποφέρη να είναι μακριά από τον άλλον, αν κ' οι δυο μας το αίστανόμαστε πώς καταβάθος είμαστε μακριά.

Τά παιδιά μπαίνανε να μάς καλονυχτίσουν. Τά φιλούσαμε και τά κοιτάζαμε που φεύγανε. Λέξη όμως δε βγάξαμε κι όταν γυρνούσα προς το μέρος, έπου καθότανε ή γυναίκα μου, αίστανόμουνα πώς έκλαιε, χωρίς να τήν άκούω. Πιό δυστυχισμένοι δε θα μπορούσαμε να είμαστε, αν ένας από μάς ή κ' οι δυο είχαμε να κρύψουμε άναμεταξύ μας κάποιο σκοτεινό μυστικό. Κι όμως κ' οι δυο γνωρίζαμε πώς τέτοιον δεν υπήρχε.

— Είσαι δυστυχισμένη μαζί μου, "Είλα; τή ρωτούσα.

Και τὴν ἀκουγα νὰ ξεσπᾶ σὲ λυγμούς, σὰ νὰ βρισκότανε σὲ μεγάλη ἀγωνία :

— Ἄν δὲν εἶχα ἐσέ, πιστεύεις πῶς θὰ μπορούσα νὰ ζήσω ;

5

Πόσο βάσταξε ἡ ἐποχὴ αὐτὴ δὲν μπορῶ νὰ τὸ θυμηθῶ σωστά. Τὴ θυμοῦμαι σὰν ἓνα μοναδικὸ φοβερὸ χειμῶνα χωρὶς χιόνι, σὰ μιὰ μακριὰ σκοτεινὴ γραμμὴ στὴ ζωὴ μας, στὴ ζωὴ πού μου φαινόταν ἄδεια καὶ χωρὶς νόημα. Ἐπειτα εἶδα τὸ θάνατο νὰ μοῦ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τὸ πιὸ ἀγαπητὸ πού εἶχα, εἶδα φίλους νὰ χάνονται, αἰστάνθηκα νὰ μὲ ἀφίνουν ὅλα γιὰ ὅσα ἤθελα νὰ ζήσω ἢ νὰ πεθάνω νοερά. Μὰ κάτι παρόμοιο, κάτι πού μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ χειμῶνα αὐτό, δὲν τὸ δοκίμασα ποτέ, γιατί τότε νόμιζα πῶς ἡ Ἔλσα κινύνευε νὰ μοῦ φύγῃ κ' ἡ ἰδέα αὐτὴ μου εἶτανε φοβερότερη ἀπὸ καθετί, πού μπορούσανε νὰ μοῦ κάμουν ἄλλοι ἄνθρωποι, ἢ ἀπὸ ἐ, τι εἶτανε δυνατὸ νὰ πάθω γενικὰ στὴ ζωὴ.

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶτανε τόσο πικρὴ, γιατί τότε εἶταν ἡ μόνη φορὰ στὴ ζωὴ μου, πού ἡ καρδιά μου φάνηκε σκληρὴ σ' αὐτὴν καὶ φάνηκε γικτι ἐννοοῦσα τόσο λίγο. Τέλος κατάντησε νὰ κλειστῶ καὶ γὼ στὸν ἑαυτό μου. Ἐπὶ αὐτῆς, γιατί μὲ κυρίεψε ἡ θλίψη, κ' ἡ θλίψη, πήρε φωνὴ καὶ τὰ τραχιὰ λόγια τρέμανε στὸν ἀέρα γύρω μας.

Μιὰ μέρα τὴ βροχὰ πού ἐκλαιγε καὶ μὲ φωνῆ, πού δὲν εἶτανε πιά δική μου, φώναξα :

— Πόσο νομίζεις πῶς μπορῶ νὰ τὸ ὑποφέρω αὐτό;

Τὴν ἴδια στιγμὴ πού τὰ εἶπα, μετάνιωσα γιὰ τὰ λόγια μου καὶ ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσω τὴν ἔκφραση, τοῦ τράμου, πού πέτρωσε τὸ πρόσωπό της.

— Τί ἐννοεῖς ; εἶπε.

— Ἐκεῖνο πού λέω.

Ἔϊτανε σὰ νὰ μίλιζε μὲ τὸ στόμα μου κάποιος πονηρὸς δαίμονας, πού δὲν μπόρεσα νὰ τὸν κρατήσω.

Ἄλλα ὅσα εἶχα ὑποφέρει, ὀρθωθήκανε μέσα μου, σὰ νὰ ἔθελαν νὰ μὲ πνίξουν καὶ τὸ αἰστάνθηκα σὰ θρίαμβός, πῶς τὴν ἔκαμα καὶ πόνεσε.

— Φύγε, μοῦ εἶπε, φύγε ἀπὸ μέ. Τί ἤθελες νὰρθῆς σὲ μὲ διόλου :

Δὲν ἐκλαιγε ὅταν ἔφυγε. Ὅμως μέσα στὸ θυμὸ μου αἰστάνθηκα πῶς τὴς ἔδωσα μὲ τὰ στόχαστα λόγια μου τόσο μεγάλη θλίψη, ὅση δὲν αἰστάνθηκα οὔτε θὰ αἰστανθῶ ποτὲ ὁ ἴδιος. Μὰ ἔδωξα τὴ σκέψη αὐτὴ καὶ ὀχυρώθηκα πίσω ἀπὸ τὴν περιωρισμένη περηφάνια, πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴν ξεφεύγῃ τὸ κακό, μὰ νὰ λογαριάζῃ τίνας εἶναι τὸ σφάλμα.

— Εἶναι δικό της σφάλμα, ἂν χάθηκε ἡ εὐτυχία μας, ἔλεγε μέσα μου. Τί ἔκαμα ἐγώ, ὥστε νὰ εἶναι δυστυχισμένη καὶ νὰ μὲ βασανίζῃ μὴ λέγοντας τὴν ἀφορμὴ ; Δὲ μ' ἀγατᾶ πιά. Ἔτσι γίνεται στὸν κόσμο. Ὅ, τι εἶναι ὄρατο πρέπει νὰ σχημίσῃ. Ὅποιος εἶναι εὐτυχισμένος δὲν πρέπει νὰ μείνῃ εὐτυχισμένος γιὰ πολὺν καιρὸ.

Πίσω ἀπὸ τέτοιους στοχασμούς ἐκρυβα τὸ ἀληθινὸ μου συναίσθημα, πού εἶταν ὄλον τὸν καιρὸ πλημμυρισμένο ἀπὸ ἐκείνη. Νόμιζα πῶς εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ γοναχθῶ κ' εὕρισκα πῶς ὁ λόγος μου ἔλαβε ἀπάντησὴ σκληρότερη παρὸς τοῦ ἔξιζε.

6

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶταν ἡ μόνη πού μπορούσε νὰ χυθῇ πραγματικὰ ἡ εὐτυχία μας καὶ νομίζω πῶς κ' οἱ δυὸ εἶχαμε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ συναίσθημα, πῶς κάποιες βαρεῖες δυνάμεις παίζανε μὲ τὴ ζωὴ μας.

Πέρασε μιὰ μέρα δολάκερη χωρὶς νὰλλάξουμε λέξη ἀναμεταξύ μας. Τὸ βράδι ἔμω, ὅταν θὰ πηγαίναμε νὰ κοιμηθούμε, ἔπεσε ὁ ἓνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου καὶ κλάψαμε χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ μιλήσουμε.

Ἐπειτα ἤρθανε τὰ πράματα ἐκεῖ ὅπου εἶταν πρὶν. Τὸ πρόβλημα ἔμω πού μὲ βασάνιζε : «Τί εἶναι, τί νὰ ἔχῃ ;» ἔμεινε χωρὶς ἀπάντησὴ. Ὡστόσο εἴμωνα ἡσυχότερος, αἰστανόμωνα συμπάθεια γιὰ τοὺς στοχασμούς μου καὶ περίμενα κιόλας κάποια λύση.

Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ μέρες βροχὰ ἀπάνω στὸ τραπέζι μου τὸ ἀκόλουθο γράμμα.

Θυμοῦμαι πῶς τὸ ἀνοίξα μ' ἓνα αἴσθημα ἀγωνίας, σὰ νὰ μπορούσε τὸ χαρτί αὐτὸ νὰ μοῦ ξεσκεπάσῃ ἓνα μυστικόν, πού θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ μοῦ ἀφηνίξῃ ἔλη τὴ ζωὴ. Ταυτόχρονα ἔμω μὲ πλόγιζε ὁ πόνθος νὰ λάθω ἀπάντησὴ στὸ ρώτημα : «Γιατί δὲν εἶναι εὐτυχισμένη ; Μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι εὐτυχισμένος καὶ δυστυχισμένος μαζί ;»

Τὸ γράμμα εἶταν αὐτό :

« Ἀγαπητέ μου,

» Νὰ εἰπωθοῦνε μεταξὺ μας τέτοια λόγια ! Νὰ μπόρῃ νὰ γίνῃ τέτοιο πρᾶμα ! Στὴν ἀρχὴ νόμιζα πῶς ὁ ἥλιος ἔσθιζε καὶ δὲ θὰ μπορούσα νὰ ξεναθῶ τὸ φῶς τῆς μέρας. Καὶ βλαστημῶμαι μὲ τὴ σκέψη πῶς νὰ σὲ κάμω νὰ γίνῃς καλὸς μαζί μου καὶ πῶς νὰ μπορούσε νὰ ξεναθῇ τὸ πρᾶμα ἔτσι, σὰ νὰ μὴν εἶχε τρέξει ποτὲ ἐκεῖνο πού ἔτρεφε.

» Ἐπειτα ἔμω εἶδα πῶς ἡ καρδιά σου μέσα εἶτανε καλὴ, ἂν καὶ δὲν τὸ ἔδειχνε, καὶ ἀρχισα νὰ ἐννοῶ πῶς δὲν μπορεῖς ποτὲ νὰ γίνῃς διαφορετικὸς καὶ πῶς σὲ σπάραξε καὶ σὲ πίκρανε μόνο πού δὲν ἀπάντησα στὸ ρώτημά σου κ' ἔτσι χτύπηρες τυφλά, χωρὶς νὰ ξέρῃς πῶς ὁ τρόπος σου μ' ἔκαμε νὰ πονέσω. Καὶ τώρα ἀκόμα δὲ γνωρίζω τί νὰπαντήσω, μὰ δὲν πρέπει νὰ παραξενευτῆς γιατί τοῦ γράφω. Τὸ κάμω μόνο γιατί, ἂν δοκίμαζα νὰ σοῦ τὰ πῶ, δὲ θὰ μπορούσα νὰ πῶ οὔτε τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα ἤθελα.

» Ἐγὼ τόσα πολλὰ μέσα μου, τόσα πολλὰ, πού δὲν τὰ εἶπα ποτὲ οὔτε σένα οὔτε ἄλλου κανενός, γιατί γνωρίζω πῶς δὲν μπορῶ νὰ τὰ πῶ ποτέ. Ἔτσι εἴμωνα πάντα κ' ἔτσι θὰ μείνω.

» Ὅταν συλλογίζομαι κάποτε πῶς εἶσαι σὺ μαζί μου, πῶς μιλεῖς γιὰ ὅλα καὶ δὲν ἀφίνεις κρυφέν, οὔ-

τε μιὰ δίπλα τῆς καρδιάς σου, νομίζω τότε πῶς εἶμαι ἤχθω δική σου καὶ πῶς εἶμαι τόσο φτωχή, ὥστε νὰ μὴν μπορῶ νὰ σοῦ ξαναδῶσω τίποτε. Κι δτανμοῦ εἶπες πῶς δὲν εἶναι ἔτσι, αἰστάνθηκα πῶς εἶμαι τόσο εὐτυχισμένη καὶ τόσο πλούσια. Καὶ γνωρίζω πῶς σοῦ τὰ ἔδωσα ὅλα, ὅσα μπορούσα νὰ δῶσω κι ὅλα ὅσα ἔχω.

»Ὅταν ὅμως μὲ βλέπεις νὰ κάθουμαι καὶ νὰ κοιτάζω μέσα μου, ὅπως συνειθίζεις νὰ λές, τότε πρέπει νὰ ξέρεις πῶς δὲν κάνω τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκείνο πού ἔκανα πάντα, ἀκόμα καὶ πρὶ νὰ σὲ γνωρίσω καὶ νὰ ρχίσω τὴν πραγματικὴ μου ζωὴ. Κι ἂν κλαίω, δὲν πρέπει νὰ νομίζεις πῶς εἶμαι δυστυχισμένη. Ἐκείνο, πού συλλογίζουμαι, δὲ μὲ κάνει δυστυχισμένη. Εἶναι μόνο κάτι πού πρέπει νὰ τὸ συλλογίζουμαι κάποτε, γιὰτι ξέρω πῶς θάρθῃ καὶ γιὰτι τὸ ἔξερρα πάντα πῶς θάρθῃ.

»Μὰ δὲν πρέπει νὰ μὲ ρωτᾶς γι' αὐτό, γιὰτι δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω. Ἄν μπορούσα, ὡ ἂν μπορούσα, τότε θὰ στεγνῶναν ἀπὸ μόνον τους τὰ δάκρυά μου. Ἴσως νὰ μὴν εἶναι καὶ τίποτε, ἴσως νὰ εἶναι μόνο καὶ μόνο γιὰτι εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένη.

»Μὰ θέλω νὰ μὲ πιστεύεις δταν σοῦ λέω πῶς δὲν πρέπει νὰ φοβάσαι πῶς ὑπάρχει στὴν ψυχὴ μου κάποιο ἀπόκρυφο καὶ μυστικὸ, πού τὸ κρύβω καὶ τὸ κρατῶ μυστικὸ, γιὰτι δὲν πρέπει νὰ τὸ δῆς. Ἡ αἰτία εἶναι μόνο γιὰτι δὲν μπορῶ.

»Μὴ μὲ παρακαλῆς λοιπὸν νὰ μιλήσω, μὰ ἀγάπα με ὅπως εἶμαι. Ἀγάπα με σὰ μιὰ μικρὴ σου κόρη, σὰ μιὰ φίλη σου, πού δὲν ἀπαιτεῖ ἄλλο τίποτε παρὰ νὰ εἶναι στὸ πλευρό σου, ὅσο τῆς ἔχει ὁ θεὸς νὰ ζήσει, κ' ἔπειτα νὰ πεθάνῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ μὲ γαλήνη, λησμονημένη ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅξω ἀπὸ σέ. Γιὰτι ἐσύ δὲν πρέπει νὰ μὲ λησμονήσης, κι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη «ἀθάνατη ζωὴ» πού λαχταρῶ.

»Ἐνα ὅμως πιθυμῶ κάποτε. Κι αὐτὸ εἶναι νὰ σπρίσουν τὰ μαλλιά μας καὶ νὰ γεράσουμε μετς οἱ δυὸ καὶ νὰ ἡλικιωθοῦνε τὰ παιδιὰ μας. Εἶμαι τόσο πολὺ μητέρα, ὥστε νὰ ποθῶ νὰ μεγαλώσουν τὰ γόρια μου καὶ νὰ μπορῶ νὰ πηγαίνω στὸ σπίτι τους καὶ νὰ σηκώνω στὰ χέρια μου μικρά, μικρούτσικα ἐγγονάκια καὶ νὰ βλέπω πῶς ζῶ καὶ γὼ λιγάκι σ' αὐτά. Τὰ γόρια μου εἶναι τώρα τόσο μεγάλα, ὥστε ἔπειτα ἀπὸ λίγο νὰ μὴ μὲ χρειάζονται πιά. Μὰ πάλι θὰ εἶτανε τόσο ὥραϊο νὰ γεράσῃ κανεὶς, νὰ εἶναι μαζί σου καὶ νὰ μπορῇ νὰ περιμένη τὴν ἡμέρα πού θάρθῃ ἡ μεγάλη γαλήνη. Μοῦ φαίνεται, πῶς θὰ σ' ἀγαποῦσα περισσότερο, ἂν ἐγέραζες κι ἀσπρίζες καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν μπορούσε νὰ σὲ βλέπῃ μὲ τὰ ἴδια μάτια ὅπως ἐγώ. Μοῦ φαίνεται πῶς θὰ σ' ἀγαποῦσα περισσότερο, ἂν μπορούσα νὰ συλλογίζουμαι πῶς κανεὶς ἄλλος ἀπὸ μένα δὲν εἶχε κάποιο δικαίωμα σὲ σὲ καὶ πῶς κανεὶς ἄλλος δὲ σὲ γνώρισε καλά ποιὸς εἶσαι.

»Νὰ πού σοῦ εἶπα τόσα πολλά καὶ κείνο, πού μὲ πικραλέτεες νὰ σοῦ πῶ, δὲ σοῦ τὸ εἶπα. Μὰ μὴν τὸ συλλογίζεσαι, συλλογίζου μόνο πῶς καὶ τώρα σ' ἀγαπῶ, ὅσο σ' ἀγαποῦσα πάντα, πῶς ἐκείνο πού αἰστά-

νούμαι τώρα γιὰ σὲ εἶναι περισσότερο παρότι μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ μὲ λόγια, περισσότερο παρότι μπορεῖς ποτὲ νὰ γνωρίσης κι ὁ ἴδιος. Γιὰτι μαζί σου εἶναι ἡ θέση μου καὶ δῶ κοντά σου ἔχω ὅλα ὅσα εἶχε ποτὲ ἢ μπορεῖ νὰ ἔχῃ μιὰ γυναίκα. Μὴν πιστεύεις ἄλλο τίποτε, γιὰτι μ' αὐτὸ μὲ κάνεις πρὶ δυστυχισμένη ἀπ' ὅσο μπορεῖς νὰ φανταστῆς ἢ νὰ πιστέψης.

Ἡ γυναίκα σου».

7.

Κάθισα πολλὴ ὥρα μὲ τὸ γράμμα αὐτὸ στὸ χέρι καὶ τὸ κῶμα τῆς τρυφερότητας, πού μὲ πλημμύριζε, εἶτανε τόσο δυνατό, ὥστε ἐπνίξε ὅλα τὰ ρωτήματα καὶ μ' ἔκαμε νὰ γυρίζω μέσα στὸ συνηθισμένο μου κόσμο, ὅπου δὲ φαινότανε πῶς εἶχε ἀλλάξει τίποτε, μ' ἔκαμε νὰ γυρίζω μὲ τὸ συναίσθημα πῶς εἶμουνα τὸ βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ, πού εἶχε φτάσει μὲ τὰ φτερά τοῦ μαῖστραλιοῦ στὸ γησί τῆς εὐτυχίας.

Εἶχα ρωτήσῃ γιὰτι ἀλλάξε τόσο ἡ γυναίκα μου καὶ δὲν τὸ ἔμαθα. Ἐλᾶθα μόνο μὴν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης τῆς. Κ' ἔτσι εἶναι ἀληθινὰ ἡ ἀγάπη: δὲ θέλει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς κι ὅλα τὰ ρωτήματα πού βάζει, δὲν ἔχουν ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ τῆς δώσουνε τὴ βεβαιότητα, πού δίχως τῆς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ. Γιὰ τοῦτο τὸ γράμμα αὐτὸ μᾶς ἔδωσε τὴ λύση ὅλων, ἂν καὶ δὲν ἐξήγγισε τίποτε· κι ἀφοῦ τὸ διάβασα πῆγα μὲ ἀφωνη εὐγνωμοσύνη μέσα στὴ γυναίκα μου, εὐτυχισμένος γιὰτι μπορούσα νὰ τὰ πιστέψω ὅλα.

Ἀὲ μιλήσαμε πολὺ γι' αὐτὸ τὸ γράμμα, μὰ αἰστανθήκαμε κ' οἱ δυὸ ξαλάφρωμα, πού γράφηκε. Καὶ τὸ βράδι καθίσαμε ὡς ἀργὰ μονάχοι, ἀφοῦ πῆγανε τὰ παιδιὰ νὰ κοιμηθοῦνε. Θυμοῦμαι πῶς ἐκείνες τὶς μέρες ἡ Ἐλσα τραγουδοῦσε, τραγουδοῦσε ὅπως δὲν εἶχε τραγουδήσει ποτὲ γιὰ κανέναν ἄλλον ἐξὸν ἀπὸ μένα. Καὶ γὼ καθόμουνα κι ἀφίνα τὴν ψυχὴ μου νὰ τὴ γαδέσουν οἱ τόνοι, ἐνῶ μέσα μου μὲ βασάνιζε ὁ στοχασμός, πῶς εἶτανε δυνατό ποτὲ νὰ χωρέσῃ ἀναμεταξύ μας δύσα-ρέσκεια.

Πῶς περνοῦσαν οἱ μέρες δὲν τὸ ξέρω. Δὲν παρατήρησα πῶς μεγαλώσανε, πῶς τὸ χιόνι ἔσταζε ἀπὸ τὶς στέγες καὶ πῶς τὰ δέντρα τοῦ πάρκου ἀρχίσανε νὰ φουσκώνουν. Μὲ λυποῦσε πολὺ πῶς ὁ χειμῶνας δὲ βάζε περισσότερο, γιὰ νὰνάδουμε νωρίτερα τὴ λάμπα καὶ νὰρχίζουμε τὰ βράδια μας πρωτίτερα.

— Παρατήρησες, μοῦ εἶπε ἡ Ἐλσα ἕνα πρωτὶ, πῶς ἔγινε φαιδρότερη ἀπὸ πρὶν καὶ πῶς δὲν κλαίω πιά;

Τὸ εἶχα παρατηρήσει. Ἀχάριστος ὅμως, ὅπως εἶναι ἕνας ἄνθρωπος μόλις ξέφυγε ἕναν κίντυνο πού δὲν τὸν εἶχε νοιώσει, ἀπολάβαινα τὴν ἀλλαγὴ, χωρὶς νὰ τὴ συλλογίζουμαι.

— Μήπως κλαίς δταν δὲ σὲ βλέπουνε; ρώτησα. Κ' αἰστάνθηκα νὰ ἔπυξά μέσα μου ἕνας ἴσκιος τῆς παλιᾶς μου δυσπιστίας.

Μὰ ἡ Ἐλσα δὲν τὸ παρατήρησε. Ἔστακε μπροστά μου ὀλόφωτη ἀπὸ τόση νιότη, σὰ νὰ μὴν εἶχε σκι-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΑΤΟ

Ίδιοχτήτης : Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἀρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συντηρητή χρονιάτικη : Δρ. 20.

Βρίσκεται στήν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κιάσκια καὶ στὸ βιβλιο-
πωλεῖο Βασιλείου (ὁδὸς Σταδίου 4?)

τεινιάσει: ποτὲ σύννεφο τὸ μέτωπό της. Καὶ γύρω στὰ
χειλῆ της ἐπαίξε ἕνα χαμόγελο, ποὺ νόμιζα πὼς κά-
ποτε τὸ εἶχα δεῖ. Δὲν μπορούσα μόνο νὰ θυμηθῶ τότε.

— Δὲν κλαίω πιά, εἶπε.

Κ' ἡ φωνή της εἶχε ἕναν ἦχο σχεδὸν προκλητικό,
δταν πρόστεσε :

— Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ μυστικό μου.

Ἀκολούθησα τὴ διάθεσή της ἄκριτος νὰ νοιώσω τὰ
λόγια της. Εἶμωνα εὐχαριστημένος κ' εὐτυχιμένος
μὲ τὸ συναίσθημα πὼς μᾶς χαμογελοῦσε ξανά ἡ ζωή.

Ἄλλη αὐτὴ ἡ περίοδος δὲν ἄφησε στὴ συζυγική
ζωή μας ἄλλο σημάδι, παρὰ μόνο πὼς τὴν ἔκαμε πρὸ
ἐγκάρδια καὶ προσφυλαχτική παρότι: εἶτανε πρῖν. Δὲν
μπορῶ πιά νὰ πῶ μὲ ποιὸν τρόπο προσπαθοῦσα νὰ ἐξη-
γήσω τὴν ἀλλόκοτη αὐτὴ παρένθεση, ποὺ ἔγινε μέσα
σ' ἕναν εὐτυχιμένο γάμο. Τὸ βέβαιον εἶναι πὼς τότε
οὔτε μπορούσα νὰ ὑποψιασθῶ πὼς ἔκρυβε τὸ σπέρμα
τῆς τραγικότητος ἐνὸς ἐλάκερου μέλλοντος.

8

Ἄν κ' ἔλεγε μὲ περιφάνεια πὼς εἶναι μητέρα δυὸ
παιδιῶν, ἢ Ἔλσα εἶταν ἀκόμα τόσο νέα κι ὅταν ἔ-
βγαине περίπατο ἀκκουμπημένη στὸ μπράτσο τοῦ ἀν-
δρός της, τὰ βήματά της εἶτανε τόσο ἐλαστικά, κ' ἐνῶ
βάζιζε, ἔγεργε ἀπάνω μου μὲ μιὰ κίνηση, ποὺ ἔδειχνε
πὼς ἂν τὸ ὄρατο κεφάλι της τὸ βάραινε κάτι, τὸ κάτι
αὐτὸ δὲν εἶτανε τὰ χρόνια.

Ἔτανε μιὰ ἀπὸ καίνες τῆς ἐπικίνυνες ἀνοιξιάτικες
βραδιῆς τῆς Στοκχόλμης, ποὺ ὁ ἥλιος πέφτει θερμὸς
στὰ νισολαστιγμένα δέντρα, ποὺ οἱ δρόμοι εἶναι πλημ-
μυρισμένοι κόσμο, σὰ γιὰ χαρὰ κι ἀπολαψὴ τῶν μα-
τιῶν, ποὺ τὰ ἐξοχικά κέντρα τραβοῦνε παλιὰ ἀντρογυ-
να, νισοπαντροὺς ἢ ἀρρεβωνισμένους, ποὺ ὁ οὐρανὸς
εἶναι γαλανὸς καὶ στὸ ρέμα κυλοῦν χορεύοντας οἱ ἄγ-
κοι τοῦ σπασμένου πάγου, ποὺ ὁ χειμῶνας φαίνεται σὰ
νὰ ἔφυγε γιὰ πάντα κ' ἡ ἀνοιξή, προμηγὰ ἕνα καλο-
καίρι: τόσο ὄρατο ὅσο δὲ στάθηκε ποτὲ ὡς τώρα.

(Ἀκολουθεῖ)

GEORG BRANDES

ΓΙΑ ΤΟΝ ΊΨΕΝ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ.

(HENRIK IBSEN INTIME)

Μετάφρ. Α. ΚΟΥΚΟΥΛΑ

1.—

I

Δὲν εἶναι μιὰ πραγματικὴ ἀτυχία γιὰ ἕνα συγγρα-
φέα τὸ νὰ γράφει σὲ μιὰ γλώσσα λίγο διαδομένη ;
Ἡ φήμη προθυμότερα θὰ ἐπιβάλει ἕνα πνεῦμα τρίτης
σειρᾶς ποὺ γράφει σὲ μιὰ γλώσσα καθολικὰ γνωστὴ,
παρὰ ἕνα πνεῦμα ἀπὸ τὰ πρὸ ξεχωριστὰ ποὺ μόνο ἀπὸ
μετάφρασες θὰ μπορούσε κανένας νὰ τὸ μάθει.

Πρῶτα πρῶτα, καὶ σὰν πρόκειται μάλιστα γιὰ
ἔργο γραμμένο σὲ πρόζα, τὸ καλλιτεχνικὸ στοιχεῖο τὸ
πρὸ λεπτό, τὸ καλύτερο, βρίσκεται καταστραμμένο στὴ
μετάφραση.

Ἐπειτα ὁ κόσμος τῶν γνώσεων καὶ τοῦ διανοητι-
κοῦ διδόμενου, γιὰ τὸ λόγο πὼς ἀνήκουν καθαρὰ στὴν
κοινωνία τοῦ συγγραφέα καὶ γιὰ τὸ λόγο πὼς ὁ συγγρα-
φέας δὲν παύει σ' αὐτόνε τὸν κόσμο ν' ἀπευτύνεται,
βρίσκεται πολὺ ξένος στὴ μεγάλη κοσμικὴ κοινωνία.
Τὸ ἔργο, δημιουργημένο γιὰ τὸ ἠθικὸ περιβάλλον ποὺ
μεγάλωσε ὁ τεχνίτης, δὲ θὰ μπορέσει νὰ συνταριαστεῖ
μ' ἕνα περιβάλλον πολὺ διαφορετικόν.

Ὁ Ἑρρίκος Ἰψεν νίκησε τὴ δυσκολία τούτη γιὰ
τόν κύριον αὐτὸ λόγο, πὼς τὰ συγχρονιστικά του δρά-
ματα εἶναι γραμμένα σὲ πρόζα, μὲ σύντομες ἀπάντησες
στὸ διάλογο κ' εὐκολομετάφραστες. Ἀπὸ τούτη λοιπὸν
τὴν ἐποψὴ τὸ ἔργο του δὲν ἔχασε καὶ πολὺ.

Ἐπειτα πάνω στὴν ἐξέλιξή του, ὁ Ἰψεν παρατή-
θηκε ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γράφει: πιά παρὰ γιὰ τίς χώρες
τοῦ Βορρᾶ: ὁ λόγος τοῦ ἀπευθυνότου σ' ἕνα κοινὸ πολὺ
πλατύτερον ἀπέδωκε πολὺ περισσότερὴ σημασία στὴν
ἐξωτερικὴ πιθανότητα, παρουσιάζοντας, λόγου χάρι,
πάνω στὴ σκηνὴ τὸν πύργο τῶν Ῥόσμερσχαλμ, ἀφοῦ
εἶναι γνωστὸ πὼς στὴ Νορβηγία δὲν ὑπάρχει κανένας
πύργος τοῦ εἶδους αὐτοῦ. (*)

Τέλος ὁ Ἰψεν σημεῖωσε μιὰ καινούργια ἐποχὴ
στὴν τέχνη του. Οἱ γερμανοὶ δραματικοὶ συγγραφεῖς
οἱ πρὸ ἐχτιμημένοι: πρῖν ἀπ' αὐτόνε. σὰν τὸ Φριδερικό
Χέμπελ, φαινόντουσαν στὸ παρούσισμά του σὰν ἀπλ. ἢ
πρόδρομοι. Οἱ γάλλοι δραματουργοί, ποὺ κατὰ τὰ
χρόνια τῆς νιότης τοῦ μεγάλου νορβηγικοῦ συγγραφέα,
εἶταν οἱ ἀδιαιφρονίητοι δάσκαλοι τῆς σκηνῆς, Ἀλέ-
ξανδρος Δουμᾶς, Αἰμίλιος Ὠζιέ, μοιάζαν παλιὸ παι-
χνίδι στὸ πλάϊ τοῦ Ἰψεν.

Νὰ θυμάται μόνο κανένας ἕνα ἐπισημῶδες ἀπὸ τὰ
τελευταία ἔργα τοῦ Δουμᾶ, τὸ «Μιὰ βίβλια γάμου»
ἔξαφνα, καὶ θὰ δεῖ ἂν αὐτοῦ πρόκειται πραγματικὰ

(*) Ὁ Ἰψεν γράφει πὼς ἡ σκηνὴ τοῦ ἔργου του ξετυ-
λίγεται στὸ Ῥόμμερσχοφ, παλιὰ ἰδιοχτησία κοντὰ σὲ μιὰ μικρὴ
πόλη, σὲ ὄχτες ἐνὸς fjord, στὰ δυτικὰ τῆς Νορβηγίας. Σ.τ.Μ.